

Пагута Т. І. к.пед.н., доцент, Білас Д. В. ст. магістратури педагогічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** У статті досліджено сутність та структуру готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій; визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні означеної готовності особистості. Обґрунтовано, що розроблену модель процесу, що досліджується, слід сприймати як підґрунтя для реалізації цілісної системи підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій початкового навчання школярів.*

***Ключові слова:** дидактична технологія, готовність до впровадження дидактичних технологій, професійно-педагогічна діяльність, майбутній учитель, початкова школа.*

***Аннотация.** В статье исследованы сущность и структура готовности будущих учителей к внедрению дидактических технологий; определены критерии, показатели, охарактеризованы уровни обозначенной готовности личности. Обосновано, что разработанную модель исследуемого процесса следует воспринимать как основу для реализации целостной системы подготовки будущих учителей к внедрению дидактических технологий начального обучения школьников.*

***Ключевые слова:** дидактическая технология, готовность к внедрению дидактических технологий, профессионально-педагогическая деятельность, будущий учитель, начальная школа.*

***Annotation.** The article studies the nature and structure of future teacher's readiness for the implementation of didactic technologies; the criteria and indicators are defined, the levels of personal readiness are characterized. It is proved that the developed model of the process under study, should be taken as the basis for implementing an integrated system of future teachers training for using didactic technologies in elementary education.*

***Keywords:** didactic technology, readiness for implementation of instructional technologies, professional and educational activities, future teacher, elementary school.*

Сьогодні перед вітчизняною вищою педагогічною школою гостро постала проблема вдосконалення підготовки майбутніх учителів із високим рівнем професіоналізму, які відповідально і творчо ставилися б до результатів свого навчання і до майбутньої професійної діяльності, оскільки творчий вчитель є ключовою фігурою успішності освіти учнівської молоді.

Тому, підготовку вчителя початкової школи до впровадження дидактичних технологій у школі першого ступеня слід розглядати як багатогранний навчально-пізнавальний процес, спрямований на оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками до формування якісного рівня готовності вчителя початкових класів до проектування дидактичних технологій.

Проблема професійної підготовки педагогів виступає нині предметом посиленої уваги провідних українських науковців. Зокрема О. Абдуліною, І. Бех, І. Богдановою, К. Дурай-Новаковою, Н. Кузьміною, А. Линенко та Г. Нагорною досліджено основи професійної підготовки майбутнього педагога, Є. Барбіною, І. Зязюн, Н. Кічук, З. Курлянд та В. Сластьоніним розкрито процес формування творчої особистості вчителя в умовах вищої школи, Т. Алексєнко, І. Богдановою, О. Євдокимовою, М. Жалдак, Н. Клокар, А. Нісімчук, О. Падалко, О. Пехотою, І. Смолюк та О. Шпак визначено психолого-педагогічні аспекти використання технологій навчання у підготовці нової генерації учителів

При цьому, учені єдині в тому, що нинішня підготовка майбутніх учителів на гуманітарних факультетах університетів спрямована передусім на оволодіння ними знаннями з фахових навчальних дисциплін і не завжди забезпечує необхідну й достатню професійну готовність їх до майбутньої педагогічної діяльності.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя з позиції філософії освіти досліджували А. Дістервег та Й. Песталоцці, а історію педагогічної думки розкрили в своїх працях відомі українські педагоги Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та К. Ушинський.

Дидактична інтелектуальна діяльність педагога, представлена в технології навчання, пов'язана з прогнозуванням необхідних педагогічних дій для забезпечення інноваційних умов навчання досліджена вченими М. Левіною, С. Мухіною, О. Соловйовою, Д. Чернилевським.

Водночас проведений аналіз педагогічних джерел засвідчив, що у контексті наукових здобутків учених проблема підготовки вчителя початкової школи до впровадження дидактичних технологій ще не стала предметом спеціального вивчення. Аналіз праць провідних науковців із означеної проблеми дозволив дійти висновку, що підготовка майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі має певну структуру, в якій можна виокремити чотири компонента (мотиваційний, змістовий, операційний, особистісний).

Мета нашого дослідження полягає в необхідності науково обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

Завдання дослідження:

1. Визначити й науково обґрунтувати своєрідність і структуру феномена «підготовка майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі», уточнити сутність понять «дидактична технологія», «впровадження дидактичних технологій у початковій школі».

2. Виявити компоненти, критерії і показники, схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

3. Визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів школи першого ступеня до впровадження дидактичних технологій.

4. Розробити, науково обґрунтувати й експериментально перевірити модель та експериментальну методику реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася теоретико-методологічним обґрунтуванням його основних понять; використанням системи взаємодоповнювальних методів, адекватних предмету, меті й завданням роботи; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних; дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези.

Аналіз і систематизація результатів проведення психолого-педагогічних досліджень, де опосередковано вивчалися певні аспекти підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій у початковій школі, дозволив констатувати, що необхідність удосконалення означеного процесу впливає з вимог, які ставляться до університетської освіти у становленні фахівця. Дослідницьким шляхом доведено і соціально-педагогічну потребу більш продуктивної підготовки саме майбутніх учителів початкових класів до успішного вирішення завдань, що постають перед ними у процесі навчання і виховання молодших школярів [1, с. 117].

Під технологією такі вчені як М. Кларин, Е. Машбіц та Н. Талізін розуміють науку про майстерність, способи взаємодії людини, знарядь і предметів праці. Водночас С. Сисоєва, Г. Ільїна, Н. Руденко та В. Сластьонін визначають технологію як сукупність і послідовність методів та процесів перетворення початкових матеріалів, що дозволяють одержати продукцію із заданими параметрами (навчально-пізнавальною діяльністю)

Технологія навчання – це послідовність педагогічних процедур, операцій і прийомів, що складають цілісну дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до гарантованого досягнення мети навчання і сприяє всебічному розвитку особистості того, хто навчається. А тому дидактична технологія, на наш погляд, – це послідовна взаємопов'язана

система дій педагога, спрямованих на вирішення дидактичних завдань; планомірне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу [2, с. 138].

У цьому зв'язку ми виходили з ключових завдань початкового навчання молодших школярів, які відображені в Державному стандарті початкового навчання й розгорнуто висвітлено у працях таких сучасних науковців, як Н. Бібік, М. Вашуленко, Т. Довга, Н. Коваль, Л. Кочіна та О. Савченко. В цих роботах виділяється виключна роль початкової ланки, по-перше, у загальному й різнобічному розвитку дитини, а, по-друге, – повноцінному оволодінні педагогами всіма компонентами навчальної діяльності.

Процес упровадження дидактичних технологій у початковій школі розуміється нами як усвідомлення майбутнім учителем алгоритму виконання діяльності через взаємопов'язану систему дій, що полягає в аналізі цілей і можливостей, виборі форм, методів та засобів навчання, які забезпечують досягнення високої ефективності у цій діяльності.

Мотиваційний компонент підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження дидактичних технологій відображає наявність професійних мотивів та інтересів в оволодінні професією учителя, та усвідомлення значущості цих орієнтацій. Він проявляється в упевненості в собі учителя, забезпечує його задоволеність своєю діяльністю та передбачає наявність в нього мотивації для досягнення успіху. Отже, мотиваційний компонент процесу, що досліджується, полягає в усвідомленні майбутнім фахівцем педагогічних цінностей, стимулюванні в нього інтересу до оволодіння різними технологіями навчання та потреби в їх упровадженні [3, с. 242].

Змістовий компонент підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій полягає в ознайомленні майбутніх фахівців із сутністю педагогічної технології, зокрема дидактичних технологій.

Цей компонент розкриває сутність знань, які необхідні вчителю про дидактичні технології взагалі та про особливості їх впровадження.

Операційний компонент підготовки майбутніх учителів до впровадження дидактичних технологій репрезентує комплекс умінь і навичок особистості до впровадження нових технологій навчання. Підставою для змістової характеристики цього компонента є теорія діяльності, яку розробили А. Дмитрієв та Н. Менчинська, теорія поетапного формування знань, умінь та навичок авторами, якої є П. Гальперін, Н. Талізіната та Д. Ельконін, та дослідження структури педагогічної діяльності, які провели Н. Кузьміна, В. Сластьонін та О. Щербаков.

Однак, ступінь підготовки до впровадження дидактичних технологій характеризується не тільки обсягом знань, але й рівнем сформованості відповідних умінь. Інтерпретація технологій навчання на творчому рівні неможлива без розвиненого вміння адекватно оцінювати педагогом свої

особистісні і професійно значущі якості, педагогічні цінності, сильні й слабкі сторони своєї особистості. Тому особистісний компонент є важливим структурним компонентом готовності майбутнього педагога до впровадження дидактичних технологій. Самопізнання, на думку Є. Бондаревської та В. Кульневича, це пізнання себе і своєї суті. Виконуючи самопізнавальну функцію, особистісний компонент забезпечує пізнання себе, розвиток рефлексії, формує особистісну позицію.

Усі наведені компоненти підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій є взаємопов'язаними і взаємозалежними і тому їх слід розглядати у комплексі. При цьому кожний структурний компонент є необхідним, але недостатнім для системного відображення процесу, що досліджується, а відтак, і створення експериментальної моделі.

Запропонована модель підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій охоплювала такі етапи: мотиваційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, результативно-коригувальний.

На першому – мотиваційно-когнітивному етапі підготовки майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій реалізовувалася така педагогічна умова, як усвідомлення студентами на рівні переконань позитивного впливу технологічного підходу в удосконаленні природничо-математичного початкового навчання учнів. На цьому етапі в майбутніх учителів формувалося активне ставлення до впровадження дидактичних технологій у початковій школі.

Другий – операційно-діяльнісний етап підготовки майбутнього вчителя передбачав оптимізацію процесу формування у студентів професійної компетенції, системний вплив на вдосконалення фахових знань, умінь і навичок з природничо-математичних дисциплін та збагачення їхнього досвіду щодо технологічного підходу до навчання молодших школярів.

Третій – результативно-коригувальний етап передбачав реалізацію такої педагогічної умови, як «забезпечення суб'єкт – суб'єктної взаємодії у підсистемах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – учень». На цьому етапі студентам пропонувалися практико-орієнтовані завдання, спрямовані на алгоритмізацію процесу впровадження дидактичних технологій навчання та вдосконалення вмінь і навичок проектної діяльності студентів.

Критеріями готовності студентів до означеної сфери професійної діяльності виступили:

1) професійна спрямованість із показниками: усвідомлення значущості педагогічної діяльності; професійна вмотивованість у впровадження дидактичних технологій; інтерес до означеного аспекту педагогічної діяльності.

2) інформаційний із показниками: психолого-педагогічні та методичні знання, досвід у галузі технології навчання і педагогічного проектування; обізнаність у концептуальних, методологічних і процесуальних основах

пропонованої технології; спрямованість щодо науково-методичного аналізу порівняльної ефективності технологій навчання.

3) технологічний із показниками: вміння аналізувати педагогічну ситуацію, виділяти суперечності, формулювати проблему і прогнозувати шляхи її вирішення; уміння визначати цілі, завдання і зміст майбутньої діяльності; вміння здійснювати вибір оптимального поєднання форм, методів, прийомів і засобів відповідно до мети, умов педагогічної діяльності.

4) оцінний критерій із показниками: схильність до аналітичної діяльності; спроможність інтерпретувати авторську позицію; здатність до саморозвитку.

В процесі дослідження було виокремлено три рівні готовності майбутнього вчителя до впровадження дидактичних технологій: високий, середній та низький [4, с. 62].

Високий рівень. У студентів цього рівня наявна позитивна мотивація до навчання; вони орієнтовані на педагогічну діяльність; мають яскраво виражений інтерес до педагогічних інновацій та технологій навчання; їм властивий високий рівень сформованості професійного самовизначення; студенти вільно оперують знаннями про дидактичні технології, які підкріплюють власним творчим переосмисленням; вони уміють визначити концептуальні, методологічні та процесуальні основи пропонованої технології, спроможні провести її науково-методичний аналіз; їм властива здатність до самостійного формулювання педагогічних завдань на основі аналізу ситуації й проектування власного оригінального варіанту розв'язання; проектувальні дії мають смислове забарвлення; вони здатні адекватно оцінити свої особистісні і професійно значущі якості; володіють уміннями діагностики особистісного розвитку й здатністю співвідносити результати.

Середній рівень. Студенти означеного рівня орієнтовані на педагогічну діяльність та зацікавлені в її результатах; за наявності більш стійкого позитивного ставлення до технологій навчання домінуючими в них є фрагментарні знання щодо сутності дидактичної технології, дії впровадження, якої не підкріплені творчим переосмисленням; студенти здатні визначити концептуальні, методологічні й процесуальні основи пропонованої технології, але мають труднощі в їх аналізі; їх дії не зовсім чіткі та упевнені; вони усвідомлюють особистісні професійно значущі якості, але не можуть адекватно співвіднести їх із запропонованою технологією навчання; володіють прийомами діагностики розвитку учнів, завжди здійснюють самоаналіз власної діяльності, хоча їх самооцінка подекуди є не адекватною.

Низький рівень. Для студентів, які умовно віднесені до означеного рівня характерним є індивідуальне ставлення до педагогічної діяльності та пізнавальний інтерес до дидактичних технологій; у них обмежені теоретичні знання щодо сутності дидактичної технології; вони не володіють понятійним апаратом технологічного підходу, мають труднощі щодо визначення

концептуальних, методологічних і процесуальних основ пропонованої технології; ці студенти не здатні здійснювати науково- методичний аналіз технології; не володіють уміннями виявляти й формулювати проблеми способами пошуку рішень; здебільшого вирішують педагогічні задачі усталеними шаблонами; у них відсутня гнучкість і варіативність мислення, вони не здатні визначити педагогічну цінність пропонованої технології; не володіють рефлексивними вміннями, їх самооцінка не завжди є адекватною; у них відсутня потреба в саморозвитку [5, с. 153].

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що дидактична технологія – це послідовна система дій педагога, спрямованих на вирішення дидактичних завдань, або планомірне та послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу. Впровадження дидактичних технологій – це реалізація майбутнім учителем алгоритму виконання діяльності через взаємопов'язану систему дій, що полягає в аналізі цілей, можливостей і виборі форм, методів та засобів навчання, які забезпечують досягнення високої ефективності діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує усіх проблем щодо підготовки вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій. Спрямування подальшого наукового пошуку доцільне в таких напрямках: розробка навчально-методичного забезпечення процесу підготовки вчителів до впровадження дидактичних технологій на етапі післядипломного вдосконалення фахівців і вивчення педагогічно обґрунтованих стратегій викладання нормативних навчальних дисциплін у вищій школі з метою підготовки майбутнього вчителя початкових класів до впровадження дидактичних технологій в межах усіх освітніх галузей.

1. Фридман Л. М. Психологический справочник учителя / Л. М. Фридман, И. Ю. Кулагина. – М. : Просвещение, 1991. – 288 с. 2. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 186 с. 3. Малафійк І. В. Дидактика. Навчальний посібник / – К. : Кондор, 2009. – 406 с. 4. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К. : Вересень, 1996. – 129 с. 5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

Рецензент: д.пед.н., професор І. В. Поташнюк.